THE REPRESENTATIVES OF THE TRANSYLVANIAN SCHOOL AND THE CULTIVATION OF ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru Draica, Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: In the second half of the eighteenth century and early nineteenth century, Transylvanian School representatives were among those who campaigned, in their writings, Romanian language unit by enriching vocabulary by writing using the Latin alphabet by setting standards literary convinced of the importance of culture and education. History and Romance languages were the main arguments that have been used S. Micu, Gh. Sincai, P. Maior and other scholars to support the rights of Romanians of Transylvania, publishing several works of historical and linguistic, but also of philosophical, religious, teaching ... they were interested in phonetics and grammar, spelling and lexicography, language history and dialectology, raise Romanian language in the European culture of others languages. Transylvanian scholars thought that the cultivation and unification of the Romanian language, to prove the Latin word and its grammatical structure was needed and the creation of companies and academies that meet these ideals.

Keywords: Romanian language, culture and education, literary standards, phonetic laws, unity and preserving the language, Latin origin , national spirituality.

Principalii reprezentanţi ai lingvisticii româneşti au fost, între 1780 şi 1828, Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, care au iniţiat o serie de dezbateri în ceea ce priveşte procesul de cultivare a limbii române şi au militat pentru transformarea ei într-o limbă modernă, prin continua îmbogăţirea a lexicului, prin scrierea cu litere latine şi prin stabilirea unor norme literare de exprimare, convinşi de importanţa culturii şi educaţiei. S. Micu, Gh. Şincai, P. Maior şi alţi cărturari ardeleni, au căutat să argumenteze drepturile românilor cu ajutorul istoriei şi al limbii acestora, rgumentarea drepturilor poporului român a fost făcută nu numai prin dovezi istorice, ci şi prin dovezi lingvistice, susţinându-se originea „pur” latină a limbii noastre.

În cronologia Şcolii Ardelene putem deosebi două etape distincte:

- o primă etapă este cea de constituire a doctrinei lingvistice (1779 – 1806/1809), de ea se leagă numele lui S. Micu şi Gh. Şincai, ideile lor lingvistice fiind pătrunse de spiritul etimologismului latinizant, mai ales în privinţa ortografiei;
- cea de-a doua etapă, este cea de după 1809, în care rolul esenţial este al lui P. Maior, cel care avea să facă o serie de concesii fonetismului.

Samuil Micu (1745-1806)

Începând cu anul 1779, preocupările pentru ortografia limbii române au devenit tot mai numeroase şi, până la mijlocul secolului al XIX-lea, au fost urmărite, în paralel, două direcţii principale, şi anume: pe de-o parte, introducerea alfabetului latin, pe de altă parte, îmbunătăţirea

BDD-A22339 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:17 UTC)

condiţiilor de întrebuinţare a alfabetului chirilic; în vreme ce interesul şi preocuparea pentru scrierea cu litere latine creşteau, se intensificau, scrierea chirilică îşi pierdea mulţi dintre adepţi. În ceea ce priveşte introducerea unui sistem ortografic cu alfabet latin şi crearea unor norme pentru acest alfabet, *Cartea de rogacioni...* a lui S. Micu, a fost urmată, la numai un an, de *Elementa linguae...*

S. Micu a fost primul învăţat român care a publicat o carte cu litere latine: *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin,* la Viena, în 1779, lucrare fundamentală pentru istoria ortografiei româneşti (autorul întrebuinţase alfabetul latin pentru a arăta originea (pur) latină a limbii române şi prezentase un sistem ortografic bazat, integral, pe alfabetul latin, şi recomandat pentru scrierea limbii române). Era prima manifestare explicită a unui sistem ortografic complet, bazat pe alfabetul latin şi care avea rolul să ajute la „reproducerea" limbii române. Ultimele 3 foi ale cărţii cuprind *Literele Romanilor cele vechi* şi normele care trebuie să fie urmate în scrierea cu literele latine *a, c, d, e, g, h, i, li, o, si, sce, ti, u, j, q,* în scrierea diftongilor şi a apostrofului, multe dintre regulile stabilite de S. Micu fiind exemplificate. Prin folosirea literelor latine în scrierea limbii române, Micu încerca să schimbe părerile învăţaţilor austrieci, în primul rând, Sulzer şi Engel, potrivit cărora limba română, pe care ei o considerau „slavo-română", nu putea fi scrisă decât cu litere chirilice.

Aceasta este, în ordine cronologică, prima lucrare ortografică a Şcolii Ardelene. La sfârşitul acestei cărţi, S. Micu îşi expunea sistemul său ortografic etimologist, pe care l-a prezentat apoi şi în *Elementa*…, din 1780, precum şi în introducerea la *Acatist* (unde Samuil Micu a simplificat, într-o anumită măsură, normele ortografiei iniţiale*)*, tipărit la Sibiu, în 1801, care este, de fapt, o reeditare a *Cărţii de rogacioni...* (1779).

Tot în prima perioadă, din cronologia Şcolii Ardelene, putem nota cea dintâi gramatică tipărită a limbii noastre, redactată în latină, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae,* apărută la Viena, în anul 1780, şi datorată lui Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, care reprezintă adevăratul act de naştere în lingvistica şi filologia românească, şi care urmărea un scop propagandistic, de natură politică. Anul 1780 a fost considerat, datorită acestei scrieri, drept piatră de hotar între epoca veche şi cea modernă a evoluţiei spiritualităţii noastre naţionale. Cei doi s-au dovedit a fi adepţii unui etimologism pur, lor revenindu-le şi sarcina de a reconstitui forma „necoruptă" a cuvintelor limbii române, întrucât se considera că româna se formase în urma procesului de corupere a limbii latine culte; militând pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin şi pentru adoptarea unei ortografii etimologice, lucrarea celor doi reprezentanţi ai Şcolii Ardelene reprezenta, pentru lumea ştiinţifică europeană, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, o operă specială.

Istoricii limbii literare şi ai lingvisticii româneşti au admis că *Gramatica* lui Micu şi Şincai avea patru părţi: I. *Ortografia;* II. *Etimologia;* III. *Sintaxa;* IV. *Formarea cuvintelor,* urmate de un *glosar român-latin* şi de câteva *dialoguri*, scopul gramaticii era „mărirea naţiei" şi cunoaşterea originii limbii şi a poporului român, de către lingviştii şi istoricii străini.

Prefaţa lucrării reprezintă un adevărat manifest al Şcolii Ardelene, sunt afirmate, aici, cu hotărâre, descendenţa limbii române din latină, înrudirea ei cu limbile romanice, necesitatea adoptării alfabetului latin. Scrisă de Şincai, lucrarea era o prezentare a tezelor exagerate ale Şcolii Ardelene despre originea „pur" romană a poporului român şi despre „coruperea" limbii române, prin pătrunderea de elemente nelatine. Pentru a sublinia originea latină a limbii noastre,

BDD-A22339 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:17 UTC)

Micu a elaborat un sistem ortografic etimologist latinizant, încercând să arate proveniența directă, din latina clasică, a cuvintelor din română, el descoperind şi principalele legi de evoluţie fonetică ale limbii noastre:

- transformarea lui *a* accentuat, în poziţie nazală, în *î,* în cuvintele latineşti (*panis – pîne, campus – cîmp* …); *e* accentuat, în poziţie nazală, se transformă în *i (bene – bine, dentem – dinte…); o* neaccentuat se transformă în *u (formica – furnică, domenica – duminică…);* diftongarea lui *e* şi *o*, accentuaţi, urmaţi în silaba următoare de *a* sau *e,* în *–oa (mortem – moarte, porta – poartă*…); transformarea dentalelor *t, d, s,* urmate de *iot,* în *ţ, z, ş (tibi – ţie, dies –zi, resina- răşină*…); grupurile *ct, cs, gn* devin *pt, ps, mn (lactem – lapte, coxa – coapsă, lignum – lemn*…); grupurile *cl* şi *gl* se transformă în *k'* şi *g' (clavem – cheie, glacies – gheaţă…); -l-* intervocalic devine *r (mola – moară, solem – soare…);-*

Aceste reguli au fost stabilite de S. Micu pentru a-şi justifica sistemul ortografic etimologist, scrierea etimologică a latiniştilor nu a urmărit schimbarea pronunţării, ci demonstrarea, prin forma scrisă, a originii latine a cuvintelor şi a structurii gramaticale a limbii noastre.

În ceea ce priveşte ortografia, cei doi s-au situat pe poziţiile unui etimologism excesiv (în ediţia din 1805, Şincai va face, totuşi, unele concesii şi principiului fonetic), propunând să se scrie, printre altele: *antaniu, clave, glacie, hora, muliere*..., în loc de: *întâi, cheie, gheaţă, oră, muiere...,* din dorinţa de a evidenţia şi mai clar latinitatea cuvintelor româneşti.

Sistemul ortografic din această lucrare „meritează locul întâi şi după întâietatea timpului şi după renumele autorului", avea să menţioneze Timotei Cipariu.

În morfologie sunt identificate unele categorii pe care limba româna, în realitate, nu le are, dar se fac şi unele constatări juste, printre altele, sunt recunoscute zece clase morfologice, spre deosebire de gramaticile manuscrise anterioare ale lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul şi Macarie, care admiteau numai opt, dar şi de cele ulterioare, ale lui Ienăchiţă Văcărescu şi Radu Tempea, unde sunt admise nouă.

În ceea ce priveşte studiul sintaxei, acesta se face pe puţine pagini, autorii străduindu-se să dovedească absenţa unor deosebiri importante între latină şi română, în acest domeniu.

Elementa linguae... este una dintre cele mai importante lucrări ale mişcării istorico-filologice transilvănene, ea a deschis calea cercetărilor privind structura latină a limbii române, valoarea ei rezultând şi din faptul că, dacă S. Micu şi Gh. Şincai au fost nevoiţi să apeleze la modele străine, pentru a o realiza, alţi autori, care le-au urmat, au luat *Elementa linguae*... drept model (este vorba, printre alţii, de Ienăchiţă Văcărescu, *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor şi orânduielelor gramaticii româneşti,* Râmnic şi Viena, 1787, Ioan Molnar-Piuariu, *Deutsch-Walachische Sprachlehre*, Viena, 1788, Radu Tempea, *Gramatica românească*, Sibiu, 1897).

Şi totuşi, cea mai mare parte a lucrărilor lui Micu, Maior şi Şincai au fost tipărite cu litere chirilice, deoarece, după cum afirma S. Micu, în „Prefaţa" *Acatistului* (1801), „la cei mai mulţi români de-ai noştri sunt cunoscute".

Gheorghe Şincai (1754-1816)

Gheorghe Şincai este un alt reprezentant de seamă al Şcolii Ardelene, meritele lui sunt incontestabile ca istoric, preocupările sale lingvistice fiind mai reduse decât cele ale lui S. Micu şi P. Maior, ele fiind demne de amintit în colaborarea cu Micu, la *Elementa linguae...,* din 1780, şi la manualul de gramatică latină, din 1783.

BDD-A22339 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:17 UTC)

În *Gramatica limbii latine*, scrisă cu litere latineşti şi publicată în 1783, autorul oferea explicaţiile şi în limba română, iar exemplele erau traduse în română, germană şi maghiară: „…însă prin regulile de-a scrie româneşte cu litere latine, reguli pe care le stabiliserăm în *Gramatică,* puţin a lipsit de n-am făcut limba daco-română asemănătoare limbii franceze, în ceea ce priveşte scrierea şi citirea”[1]. Este de remarcat, în această lucrare, şi încercarea pe care o face Gheorghe Şincai de a pune bazele terminologiei noastre gramaticale.

În *Scrisoarea lui George Şincai din localitatea cu acelaşi nume, către distinsul şi strălucitul bărbat Ioan de Lipszky...,* tipărită la Budapesta, în 1804, Şincai făcea o scurtă trecere în revistă a regulilor ortografiei chirilice, indicând şi modul de transcriere a literelor chirilice în alfabetul latin (printre alte exemple, amintea: *c,* la începutul pronumelui relativ *care,* era notat *q - quare*), iar pentru scrierea lui *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi* recomanda modelul italian. La sfârşit, era publicată o planşă rezumativă a sistemului vocalic şi consonantic românesc, redat atât în alfabet chirilic cât şi în cel latin.

Vorbind despre prima ediţie a lucrării *Elementa linguae…*, Gh. Şincai recunoştea pericolul pe care îl reprezentau normele ortografice propuse şi vorbind despre abandonarea limbii slavone şi adoptarea celei părinteşti, el îşi exprima dorinţa pentru introducerea alfabetului latin: „…barem de s-ar fi întors sau de s-ar întoarce şi la literele cele părinteşti !”[2].

În 1805, la Tipografia Regală a Universităţii din Pesta, Gh. Şincai, retipăreşte singur lucrarea, fără să mai menţioneze numele lui Micu, el dorea să apropie ortografia de limba vorbită, aducând unele modificări ortografiei, făcând concesii fonetismului, şi anume: introducea semnul diacritic pentru *î*, pe care îl transcria: *â, î* şi *ê;* diftongul – *oa* îl scria ca atare, şi nu *o*, ca în ediţia din 1780; scria *sînt, ieşti, este, sîntem, sînteţi*…, şi nu *sent, sentem…,* ca în 1780; această a doua ediţie a lucrării, apărută în 1805, are aceleaşi capitole, ca în ediţia din 1780, cuprinzând în plus capitolul *De formandis Daco-Romanis vocibus ex Latinis*; în capitolul al III-lea, Şincai vorbea despre accentul grafic, accentul acut care se punea pe *a*, *e* , *i* când trebuia lungită silaba penultimă a unor cuvinte şi despre accentul grav care apărea deasupra vocalelor *a*, *u*, *i*, aflate la sfârşitul unor verbe…

Prin străduania lui Gheorghe Şincai s-au înfiinţat în Transilvania şi 300 de şcoli primare româneşti, pentru care el a scris manuale şcolare: o *Gramatică a limbii latine*, două abecedare româneşti intitulate *Normatice*, un manual de *Aritmetică,* un *Catehism* (în această lucrare, Şincai a încercat să folosească o limbă cât mai simplă, pentru a putea fi înţeleasă cât mai uşor de către fiii ţăranilor şi ai teologilor, cărora le era adresată).

Petru Maior (1760-1821)

Este personalitatea cea mai reprezentativă a Şcolii Ardelene, cu cea mai mare influenţă asupra contemporanilor dar şi asupra posterităţii. După 1809, în cea de-a doua etapă cronologică a Şcolii Ardelene, Maior este reprezentantul de renume, cu o activitate complexă. A reuşit să publice opere importante istorice şi lingvistice, ducând o permanentă luptă pentru impunerea ideilor sale, a fost un adevărat cenzor şi corector al cărţilor româneşti, din tipografia de la Buda. A scris, de-a lungul vieţii sale, 62 de cărţi cu caracter istoric, lingvistic, filozofic, religios, didactic (13 s-au pierdut, între care un dicţionar român-latin şi o gramatică a limbii latine, iar din

[1] Gh. Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, p. 7.
[2] Gh. Şincai, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, p. 61.

BDD-A22339 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:17 UTC)

cele 49 păstrate nu s-au tipărit decât 11, celelalte rămânând în manuscris), iar pasiunea l-a îndreptat spre studiul limbii, sub toate aspectele: fonetică, gramatică, ortografie, lexicografie, dialectologie, istoria limbii... Spre deosebire de Micu şi Şincai, care, în fanatismul lor latinist, au susţinut că limba română continuă limba latină clasică, ce s-a „corupt", Maior stabileşte că limba română, ca şi celelalte limbi romanice, este continuatoarea limbii latine populare; el mai susţinea că limbile romanice apusene sunt mai „împiestriţate" cu elemente străine, decât limba română şi recunoştea faptul că româna este mai bogată în elemente latineşti vechi şi mai săracă în elemente latineşti noi.

Ca lingvist, a urmărit, în permanenţă, ridicarea limbii române la nivelul celorlalte limbi de cultură, prin îmbogăţirea vocabularului, prin impunerea alfabetului latin şi stabilirea ortografiei etimologice, care să-i pună în lumină latinitatea, şi prin aspectul grafic. Maior a rămas în lingvistica românească „părintele" italienismului, înaintea lui Heliade, fiindcă a iniţiat şi a realizat cele mai multe împrumuturi lexicale din italiană, pe care o socotea limba cea mai apropiată de română; în ceea ce priveşte ortografia limbii române, Petru Maior a avut puncte de vedere originale, a fost unul dintre cei mai convinşi adepţi ai scrierii limbii române cu litere latine, „...fără ca ortografia sa să fie perfectă, e, incontestabil, cea mai bună din epocă"[3].

Principalele sale lucrări lingvistice sunt:

- *Disertaţie pentru începutul limbii române,* publicată împreună cu *Disertaţie pentru literatura cea veche a românilor,* ca anexă a *Istoriei pentru începutul românilor în Dacia (1812); Dialog pentru începutul limbii române între nepot şi unchi (1819); Ortographia romana sive latino-valachica una cum clavi… (Ortografia română sau latino-valahă…),1819,* aceste ultime două lucrări au fost publicate în fruntea *Dicţionarului de la Buda (1825),* până la litera *H.*

Astfel, în prefaţa *Dicţionarului de la Buda,* şi-a expus normele ortografice, lui îi datorăm, în ortografia actuală: semnele diacritice pentru *ş* şi *ţ* şi scrierea, după model italian, prin *che, chi, ghe, ghi* a oclusivelor palatale (*k' – g'*).

În centrul activităţii sale, Şcoala Ardeleană a situat două probleme importante, referitoare la limbă: ortografia limbii române şi îmbogăţirea lexicului românesc. Odată descoperită originea latină a limbii noastre, se impunea ca şi scrierea ei să corespundă acestei origini, folosirea alfabetului latin fiind un argument în plus, pentru scopuri politice.

Aceste probleme au fost studiate de Petru Maior în lucrarea sa specială, intitulată *Ortografia română sau latino-valahă, prevăzută cu o cheie prin care să se pătrundă la originea cuvintelor,* Buda, 1819, scrisă în latineşte; ideile susţinute aici de Maior, care erau, de fapt, ale tuturor reprezentanţilor Şcolii Ardelene, militau pentru demonstrarea latinităţii limbii române şi cu ajutorul ortografiei, cât mai apropiată de forma latinească a cuvintelor. Autorul făcea o prezentare generală a literelor româneşti, în număr de 20, discutându-le pe fiecare, în parte. În privinţa sunetelor româneşti ce nu-şi găseau corespondent grafic în alfabetul latin, propunea folosirea sedilelor, a accentelor şi apostrofului. Ca şi Gh. Şincai, pentru *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi,* prefera modelul italian; *d* urmat de *i*, era transcris *dz*, *t* era notat ca un *c* sau *t.*

Într-un „extract" final, erau cuprinse o serie de observaţii referitoare la pronunţarea literelor, analizând şi transformările fonetice.

P. Maior a militat pentru introducerea alfabetului cu litere latine, a fost cel care a stabilit principiile ortografice, urmate mai târziu de etimologişti (sedilele, *e, o, a* = *ă* etc.). Deşi bazat pe

[3]Maria Protase, *Petru Maior, un ctitor de conştiinţe*, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 297.

BDD-A22339 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:17 UTC)

principiul etimologic, sistemul ortografic propus de Maior, în scrierea limbii române, şi-a păstrat vreme îndelungată valabilitatea (vezi, de exemplu: *e* şi *o* accentuaţi, pentru diftongii *–ea* şi *-oa*).

De la Petru Maior au rămas şi câteva fragmente de gramatică a limbii române, publicate postum de Timotei Cipariu, în *Arhivul pentru filologie şi istorie* şi în *Acte şi fragmente.*

Ideile lui Petru Maior sunt dominante în cadrul Şcolii Ardelene, care a fost supusă unei duble constrângeri, în materie lingvistică: pe de-o parte, scrierea etimologică pentru a releva şi ortografic originea latină a limbii şi, pe de altă parte, scrierea chirilică, înţeleasă mai bine atunci de popor, culturalizarea maselor fiind scopul cultural şi politic esenţial al Şcolii. „Maior apare ca adevăratul fondator al crezului lingvistic al Şcolii Ardelene, datorită lui aceasta cunoaşte cele mai largi perspective”[4].

Bibliografie

Mioara Avram, *200 de ani de la prima gramatică tipărită a limbii române* (Samuil Micu-Klein, George Şincai, Elementa linguae daco-romanae sive valachicae, Viena, 1780,) în „Limba română”, XXIX, 1980, nr. 6, pp. 573-584.

I.Lungu, *Şcoala Ardeleană. Mişcare culturală naţională iluministă*, Bucureşti, Editura Viitorul românesc, 1995.

S. Micu, Gh. Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae,* Studiu introductiv, traducerea textului şi note de Mircea Zdrenghea, ediţia a III-a, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.

Romul Munteanu, *Contribuţia Şcolii ardelene la culturalizarea maselor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1962.

A.Nicolescu, *Şcoala ardeleană şi limba română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971.

Maria Protase, *Petru Maior: un ctitor de conştiinţe*, Bucureşti, Editura Minerva, 1973.

N. A. Ursu, *Modelul gramaticii lui S. Micu şi Gh. Şincai*, în „Limba română”, XX, 1971, nr. 3, pp. 259-272.

[4] *Ibidem.*

BDD-A22339 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:17 UTC)